

نگاهی به
ادبیات ترکان خراسان

اسماعیل سالاریان

www.ketab.ir

سرشناسه	:	سالاریان، اسماعیل، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور	:	نگاهی به ادبیات ترکان خراسان / اسماعیل سالاریان.
مشخصات نشر	:	تهران: تکدرخت، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۴۲۸ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۵-۶۲-۳
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	شاعران ترک-- ایران-- خراسان
موضوع	:	Poets, Turkish-- Iran-- Khorasan
موضوع	:	شعر ترکی -- ایران -- خراسان -- تاریخ و نقد
موضوع	:	Turkish poetry -- Iran -- Kharasan -- History and criticism
موضوع	:	شعر ترکی -- ایران -- ترجمه شده به فارسی
موضوع	:	Turkish poetry -- Iran -- Translations into Persian
موضوع	:	شعر ترکی -- ایران -- خراسان -- مجموعه‌ها
موضوع	:	Turkish poetry -- Iran -- Kharasan -- Collections
موضوع	:	ادبیات ترکی -- ایران -- خراسان -- تاریخ و نقد
موضوع	:	Turkish literature-- Iran -- Khorasan -- History and criticism
رده بندی کنگره	:	۳۳۴ ۱۳۹۷/۸ س۲ /
رده بندی دیویی	:	۹۵۵ ۸۹۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۰۱۸۷۴۱

نگاهی به ادبیات ترکان خراسان

تألیف: اسماعیل سالاریان

محل نشر: تهران / تاریخ نشر: ۱۳۹۷ / نوبت چاپ: اول / شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۴۵,۰۰۰ تومان / شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۸۵۱۵ - ۶۲ - ۳

نشانی: تهران، خ. انقلاب، ابتدای وصال شیرازی، پلاک ۱۷، بالای همکف.

تلفن: ۶۶۱۷۵۵۲۰

چند کلمه در باره اهداف کتاب

بسم الله الرحمن الرحيم

در باره اهداف نگارش این کتاب، مطمئناً تمامی شاعران بزرگ آثار متقدمان خود را مطالعه نمودند. چیزی که شاعران ترک از آن محروم بوده‌اند. دلیل آن نبود چنین منابعی نبود، بلکه دورنگ داشتن از چشم ایشان و یا از بین بردن کتب ترکی بود. در واقع هر شاعر ترکی که در این سری به خلق اثری عظیم نموده است، خود شروع کننده آن بوده بدون اینکه پایه و مرجعی قابل استفاده برای وی مد نظر باشد. گمنام نگاه داشتن شعرای ترک زمینه را فراهم می‌سازد تا عدم بردن بزرگترین شعرای خود را نشانند.

گمنامی شعرای ترک قدیم و معاصر حراً باعث شده است که مردم ترک این خطه شعرای خود را نشانند. همچنین آثاری که در سمرقند، بخارا، آذربایجان، ترکیه و حتی ایران در باره زبان و ادبیات ترکان خراسان نوشته شده‌اند، صرف نظر از باره‌ای مسائل که خیلی کلی هستند و بنا به ضرورت موضوع، اندک اشاراتی به آثار برخی شاعران ترک خراسانی می‌شود که استخراج مطالب مربوط به ترکان خراسان برای اغلب خوانندگان ممکن نبوده و یا لافل به این راحتی امکان پذیر نمی‌باشد. این دلایل ما را ترغیب به تحقیق و تدوین این کتاب کرد تا تحفه‌ای باشد هر چند ناچیز نثار مقدم با صفای تمامی اقوام ایرانی خاصه ترکان، ترکمن، و همدلان فارس، کرد و غیره که قرن‌ها باهم زیستن و باهم ماندن را در نهایت صفا و صمیمیت تجربه کرده‌اند.

در بخش‌های ابتدایی کتاب مختصر در باره تاریخ ادبیات ترکی اطلاعاتی داده می‌شود. و پس از آشنایی با نحوه سرایش شعر ترکی و انواع قالب‌های آن، به گونه‌های ادبیات بخشی‌های خراسان پرداخته شده است، پس از آن، ادبیات، شاعران قدیم و معاصر ترک

خراسان معرفی شده و نمونه‌هایی از اشعار ترکی آنها اغلب با الفبای عرب و لاتین ترکی همراه با ترجمه داده شده است. در بخش پایانی فولکلور ترکان خراسان نمونه نشر آورده شده است.

لذت اشعار و نوشته‌های ترکی به ترجمه نکردن آنهاست و بقول مرحوم استاد شهریار، بعضی وقت‌ها با ترجمه آنها سطح و ارزشش پایین می‌آید و حقیقتاً نمی‌شود ادبیات پر احساس ترکی را به هیچ زبانی در دنیا، همانگونه که هست ترجمه کرد، ولی از آنجا که همزبانان ما زیاد گیری زبان مادریمان ترکی محروم و بی بهره اند، و اکثر آنهاپی هم که با سواد هستند به اجازت نوشتن و خواندن زبان فارسی آشنایی دارند، لذا لازم دانستیم برخی اشعار ترکی را به فارسی نیز ترجمه کنیم.

از آنجا که کمال مطلق از آن جداست و انسان خالی از نقص نیست، به امید آنکه خوانندگان محترم و صاحب نظر نویسنده را از بعضی سهویات معذور دارند.

اسماعیل سالاریان

۱۳۹۷

فهرست مطالب

چند کلمه در باره اهداف کتاب	۵
بخش اول	۱۵
۱. تاریخ مختصر ادبیات ترکی	۱۵
بخش دوم	۲۴
۱. مقدمه‌ای بر رایش شعر ترکی	۲۴
شعر ترکی	۲۴
حروف صائت و صامت	۲۸
انواع هجا	۲۹
علم عروض	۳۰
مِصرع و بیت	۳۰
مُظنن، مقطع	۳۱
وزن شعر	۳۱
قافیه در شعر	۳۲
ردیف در شعر	۳۲
شعر سستی	۳۲
موسیقی و آهنگ درونی شعر	۳۳
تعیین وزن شعر	۳۳
تقطیع	۳۵

۸ اسماعیل سالاریان

تعریف زحاف ۳۶

تعریف بحر ۳۷

بحر و وزن ۳۸

اجزاء و بحور سالم و غیر سالم ۳۸

مثنی، مسدس، مربع ۳۸

انواع بحر ۳۹

اخیار شاعری ۴۰

قالب‌های شریستی ترکی ۴۱

بخش سوم ۶۰

۱. بخشی‌های و گونه‌های ادبیات آنها ۶۰

قام و شامان ۶۱

اوزان‌ها ۶۱

قدمت موسیقی ترکی ۶۳

معنای واژه باخشی ۶۴

قدمت هنر آشیقی ۶۵

انواع سازهای موسیقی ترکان خراسان ۶۷

دوتار ساز باخشی‌های خراسان ۶۸

نام گذاری دوتار ۶۹

گونه‌های ادبیات باخشی‌های خراسان ۷۱

نظم آوری شعر در داستان باخشی‌ها ۷۳

منظومه و داستان باخشی‌ها ۸۰

نگاهی به ادبیات ترکان خراسان ۹

موسیقی مقامی ترکان خراسان ۱۲۴

بخش چهارم ۱۶۹

۱. نخستین آثار مکتوب به ترکی خراسانی ۱۶۹

ادبیات کهن ترکی ۱۷۱

ادبیات و شعر ترک از قرن ۱۱ تا قرن ۱۹ میلادی ۱۷۳

ادبیات ترک در قرن ۱۹ میلادی ۱۷۳

۲. خواجه احمد یسوی ۱۷۵

طریقت یسویه به از احمد یسوی ۱۷۶

دیوان حکمت ۱۷۷

۳. شیخ عزالدین حسن اوغلو - سفر بنی ۱۸۸

منابع تاریخی ۱۸۹

چند غزل ترکی از حسن اوغلو ۱۸۹

۴. حاجی بکتاش ولی نیشابوری ۱۹۶

استاد تاریخی ۱۹۷

آرامگاه حاجی بکتاش ۱۹۸

آثار حاجی بکتاش ولی نیشابوری ۱۹۸

ارتباط حاجی بکتاش و مولانا جلال الدین رومی ۱۹۹

حاجی بکتاش و اشاعه زبان و ادبیات ترکی ۱۹۹

حاجی بکتاش ولی و شاه اسماعیل ختایی ۲۰۰

حاجی بکتاش و خواجه احمد یسوی ۲۰۲

سفر حاجی بکتاش به مکه و استقرار در آناتولی ۲۰۳

۱۰. اسماعیل سالاریان ۲۰۳
- حاجی بکتاش و رهبری پنی چری ما ۲۰۳
- حاجی بکتاش خلیفه‌ی سلطان سخاک ۲۰۳
۵. خواجه دهانی خراسانی ۲۰۵
۶. جلال‌الدین محمد بلخی ۲۱۷
- آثار فارسی مولانا ۲۲۰
- یادگای ترکی مولانا ۲۲۱
- ترکیبات ترکی مولانا ۲۲۴
- کلمات ترکی خراسانی در اشعار مولانا ۲۲۵
- دیوان کبیر ترکی مولانا ۲۲۶
- نکاتی در باره اشعار ترکی خراسانی مولانا ۲۲۷
- اشعار ترکی خراسانی مولوی ۲۲۹
- از ملمعات ترکی - فارسی مولانا ۲۳۸
- سلطان وند ۲۴۱
۷. خواجه علی ابن خلیل خوارزمی ۲۴۴
۸. کریم میرعلی سبزواری ۲۵۲
۹. شیخ بابا ایلیاس خراسانی ۲۵۶
- رساله منظوم بابا ایلیاس خراسانی ۲۵۸
۱۰. امیر نظام الدین علیشیر نوایی ۲۷۲
- آثار امیر علیشیر نوایی ۲۷۶
- خدمات امیر علی شیر نوایی ۲۸۷

نگاهی به ادبیات ترکان خراسان	۱۱
۱۱. نادر شاه افشار	۲۹۰
منشاء و معنای چند واژه ترکی	۲۹۲
نژاد و قومیت	۲۹۲
اوغوز و ترکان اوغوز	۲۹۳
واژه تورک	۲۹۴
واژه تاجمن	۲۹۵
اتحاد، اتلی تورکمانی	۲۹۵
نادر شاه ترک بوده است	۲۹۵
زبان ترکی زبان رسمی، نوشتاری نادر شاه	۲۹۷
خدمات نادر شاه افشار به زبان محلی	۲۹۷
اقدام به چاپ پول به زبان ترکی	۲۹۹
زبان دیپلماسی نادر شاه ترکی بود	۳۰۰
زبان فرماندهی و کاربردی ارتش	۳۰۱
تأثیر گسترده زبان ترکی در زبان فارسی	۳۰۱
نادرشاه افشار، شاهی موروثی ایل جلیل تورکمان	۳۰۱
نادر شاه و پاسداری از هویت ترکی خود	۳۰۳
کتیبه‌های ترکی نادر شاه	۳۰۵
متن سنگ نوشته ی ترکی کلات نادری	۳۰۷
کتیبه ترکی حرم امام علی (ع) در نجف	۳۱۳
شعر ترکی آرامگاه نادرشاه افشار	۳۱۹
نامه ترکی نادرشاه به سلطان عثمانی محمود اول	۳۲۵

۱۲ اسماعیل سالاریان

۳۲۹ قصر خورشید کلات نادر

۳۲۹ آرامگاه نادرشاه افشار

۳۳۳ ۱۲. میرزا مهدی استرآبادی

۳۳۴ آثار میرزا مهدی استرآبادی

۳۳۸ ۱۳. نمونه آثار ترکی جغتائی در خراسان

۳۴۱ دیوان ولانا لطفی و دیوان گدا به ترکی جغتائی

۳۴۲ دیوان عاجز سبزواری

۳۴۳ ترجمه گلستان سعدی به نثر ترکی جغتائی

۳۵۱ بخش پنجم

۳۵۱ ۱. ادبیات معاصر ترکان خراسان

۳۵۳ ۲. سید علی میرنیا

۳۵۶ ۳. احمد تکلیفی چاپشلو

۳۵۹ ۴. رضا علی محبوب

۳۶۴ ۵. علی اکبر سراج اکبری

۳۶۹ ۶. محمد عرب خداری

۳۷۱ ۷. نقی خسروی

۳۷۷ ۸. دکتر صادق ناویافر

۳۷۹ ۹. محمد حصاری

۳۸۲ ۱۰. خانم سوسن قاسم آبادی

۳۸۴ ۱۱. بهمن رنجبران

نگاهی به ادبیات ترکان خراسان	۱۳
۱۲. رضا شهابی لطف آباد	۳۸۶
۱۳. اسکندر قربانی ابوردی	۳۹۰
۱۴. پروانه قربانی (راحل)	۳۹۲
۱۵. خانم سوسن قربانی	۳۹۴
۱۶. علی سیفی درگزی	۳۹۶
۱۷. دل زور آبادی	۳۹۷
۱۸. قاسم شرفی	۳۹۸
۱۹. بهمن خان امیر سمنان	۴۰۰
۲۰. آیدین کوراوغلو	۴۰۲
۲۱. اسماعیل پیغمبری	۴۰۵
۲۲. محمد ملکوتی اصل	۴۰۹
۲۳. علی اکبر ملایجرد	۴۱۲
بخش ششم	۴۱۳
۱. نشر و فولکلور ترکان خراسان	۴۱۳
دانشیق	۴۱۶
خراسان تورکلرین فولکلور نمونه لری	۴۱۷